

ביצה לה

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן. פירשו רש"י וחוס' שאם בא אדם ותקנו מתוקן. ומשמע דבעה"ב לא. וגמרא זו מצינו גם במס' שבת (מג.), ולא כתבו כגון שאם בא אדם ותקנו כו'. וכעת לא מצאתי במפרשים מי שהעיר על זה. ועי' בגמ' לעיל (יו:): דזה בשוגג או אפילו במזיד כשאין לו פירות אחריני. שוב מצאתי בראש יוסף שכתב דלעיל (שם) דמסיק שאני שבות שבת משבות יו"ט, א"כ אין לחלק בין יש לו פירות או לא, ורש"י תיקן כמה שכתב שאם בא אדם אחד ותקנו, דליכא למיקנס לבעה"ב. וקשה לי דלעיל לא מחלק הגמרא בין שבות שבת לשבות יו"ט, אלא בין איסורא דשבת והיינו כשבישל בשבת שהוא איסור סקילה, לכשבישל ביו"ט לצורך שבת בלי עירוב תבשילין שהוא איסור דרבנן, עיי' ברש"י.

2. תוספות מסכת ביצה דף לה עמוד א

רישא במעטן טהור וגברא טמא דלא מצי למהדר - וא"ת והרי נטמאו זיתי המעטן כשנטל מהן וי"ל דלא טמא אלא מקום מגעו ויכול לסלקו מלמעלה שלא יגע באחרים ומ"מ אינו ראוי להחזיר המותר לפי שמתערבים הטהורים עם הטמאים כך פ"ה אי נמי כגון שנטלו בפשוטי כלי עץ או שנתן לו חברו.

3. תוספות מסכת ביצה דף לה עמוד א

והלא הן מוחזרין ועומדין - דלא נטלן אלא בדבורא בעלמא ואין לך חזרה גדולה מזו דאפי' בראוי להחזיר לא מקבע כ"ש בלא נטל כלל.

4. תוספות מסכת ביצה דף לה עמוד א

אלא אמר רב שימי וכו' - ודאי לר' אליעזר קובע שבת אפילו בלא נגמרה מלאכתו כמו גבי תרומה אבל לרבנן דמתירין גבי תרומה לא ידעין גבי שבת.

5. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לה עמוד א

הא קא משמע לן דטבל מוכן הוא כו'. ולענין הפסק קיימא לן דשבת קבעה אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו כדאמר רב נחמן תלמוד ערוך הוא בדינו. והא דדחינן דלא נסייעיה מחכמים דחייתא בעלמא היא ולא סמכינן עלה דדוחק הוא לומר שלא יהו ר' אליעזר וחכמים שוין בקביעות שבת ולומר דר' אליעזר שבת קבעה ולחכמים לא אלא דבורא קבעה. אלא כולן שוין בענין ולא פליגי אלא בהכנה דמוקצה. ועוד דדוחק הוא לומר דלא נידוק ייתורא דשביעית לר' אליעזר וחכמים בחד גונא. ואלא מיהו הא דאם עבר ותקנו מתוקן הכין קיימא לן. וכבר פירש רש"י דכיון דלא נאסר הגבהת תרומה אלא מדרבנן לא אסח דעתיה בין השמשות. ולא נהיר דכיון דנאסר מדרבנן להגביה תרומה ומעשר והעובר על דבריהם חייב מיתה ודאי אסח דעתיה מיניה. אלא הכא סבירא לן דמעשר ניטל במחשבה ונתן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה כגון שאינו משקה ומותר לעשות כן בשבת משום עונג שבת.

6. תוספות מסכת ביצה דף לה עמוד א

רבי אליעזר אומר יגמור בשבת אלא כו' - וא"ת מ"ש מתינוקות שטמנו דלמוצאי שבת לא יאכלו ויש לומר דהתם יחדום לאכילת שבת אבל הכא לא יחדום לשבת כפי' רש"י אי נמי דהתם מיירי בתאנים דנגמרה מלאכתן אבל הכא מיירי באשכול שלא נגמרה מלאכתו.

7. שערם מצויינים בהלכה

המלחמות (שם) כתב כהר"ף, ומסתייע מגמרא ברכות (ב:) מאימתי קורין את שמע משעה שבני אדם נכנסין לאכול בערבי שבתות, והוה קודם צאה"כ. והרא"ש מפרש כבעל המאור. וכל זה נפק"מ נמי לדין לענין איטור טעימה קודם קידוש, אי מתחיל מיד לאחר השקיעה או בצאה"כ. ובשו"ע הרב (או"ח סי' רעא) כתב, דמשהגיע בהשמ"ש שנתקדש היום מספק אסור לטעום. אבל בתשרי מנחת אלעזר (ח"א סי' לג, וה"ב סי' יא) מצדיק מנהג הצדיקים שנהגו לטעום מתבשילי שבת כמש"כ האר"ל, והם טועמין לאחר השקיעה קודם תפלת מנחה, ומסתמך נמי אגמרא סוכה (מו.) דאי מתרמי ליה סעודה יושב בבהשמ"ש, ושם מיירי בהושעא רבה שנכנס יו"ט של שמיני עצרת, והגם דביר"ט קיל דיש שיטות כמו שהבאנו לעיל (לד: ד"ה שבת קובעת) דיר"ט אינו קובעת, מ"מ מצוי דשמיני עצרת חל בשבת. והגמרא לא חילק בזה.

דף לה. חשכה לילי שבת. צ"ע אי היינו צאת הכוכבים, או אפי' בי השמשות. ובפי' המשניות להרמב"ם (תרומות פ"ח מ"ג) כתב, השבת קובעת למעשר ואסור לאכול מן הטבל אכילת עראי, לפי שמשעה שנכנסת שבת הכל מתוקן לאכילה. ולשון נכנסת משמע גם בבהשמ"ש, דאל"כ הו"ל למימר משעה שנכנס השבת. ובראש יוסף כתב בפשטות דגם בהשמ"ש קובעת דמצינו וקידש עליו היום, ועי' בפי המשניות שם. ומסתמא כוונתו על לשון הרמב"ם הנ"ל, ובר"ף במס' פסחים (קה.) כתב הא דשבת קובעת למעשר, אפי' בספק חשיכה. ובבעל המאור (שם) מפרש, הא דתנן היה אוכל באשכול ונכנס מן הגינה לחצר דהיינו בעצם השבת בצאה"כ.

8. שערם מצויינים בהלכה

המעמר פירות ממקום למקום לקצור. תמדה מאי שיין קצירה בפירות תלושים, שהרי כבר מעמרן. ובתוספתא במקורן ליתא תיבת לקצור. ובפי' מנחת בכורים שם הביא בשם הגר"א דצ"ל לקצות. וכן איתא לעיל (לד:) המעכיר תאנים בחצרו לקצות. וכ"כ במאירי כאן, ומפרש דהיינו לייבשן, ומאחר שמכרין לקצות לא נגמרה מלאכתן, וכי קדש היום, אוסר הלל באכילת עראי שלהן.

9. תוספות מסכת ביצה דף לה עמוד א

שבת לאפוקי מדהלל - ובדין הוא דהו"מ למנקט לאפוקי מדרבי אליעזר דאמר קובע אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו ומשום הכי לא נקטיה משום דלאו רבותא הוא דבלאו הכי אין הלכה כמותו דשמותי הוא ומ"מ קאמר בסמוך תרומה לאפוקי מדרבי אליעזר דלא אשכח תנא דאמר תרומה קובעת במעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו אלא רבי אליעזר.

10. רש"י מסכת ביצה דף לה עמוד א

הלל לעצמו - הלל לבדו אוסר, משמע דכל דורו חלוקין עליו.

11. מהר"ף חיות

שם לאפוקי מדהלל. נ"ע הלל זה אינו יודע מי הוא דכיון שהוזכר בברייתא ע"כ היה פנאי ונמנאים לא מנאנו הלל רק הלל הצנזרי סגרו על שמאי. ונפירוש אמרו בירושלמי פ"ב דחגיגה דלא היה מחלוקת בישראל ובימי שמאי והלל עשו אותן ארבעה. וכלן יש פלוגתא חדשה בין הלל ובני דורו לענין שבת קובע למעשר וצ"ג. ואולי הוא הלל בנו של ר"ג דיכנס ועיין סה"ד שהניח הן דהלל בן ר"ג בפסחים ר"פ מקום שנהגו: [מהר"ף חיות]

12. רש"י מסכת ביצה דף לה עמוד ב

ומעשרן דמאי - כשבא לעשרן - מעשרן דמאי, כדין כל הלוקחים מעם הארץ, שאין צריך להפריש תרומה - דלא חשידי עליה, ולא אמרינן הני ודאי לא מעשרי, דקודם גמר מלאכה לא עשרינהו עם הארץ, דקסבר האי תנא: יש שמעשרין קודם גמר מלאכה, ומדה הנהגת היא, ותלינן ביה לקולא.

13. ספר שמחת יו"ט

ע"ב בפירש"י דר"ס ומעשרן דמאי כשבא לעשרן כו'
דקסבר סאי חנא כו' טכ"ל . לכאורס ק'
כיון דטעמא דדמאי דרוב ט"ס מעשרין וסכא איכא נגדו רוב אין
מעשרין קודם גמר מלאכה . וכמו שפירש"י במשנס . / מיכו
מלאה דלק"מ דודאי רוב ט"ס מעשרין ואין חשדין על כמעט
וסכא ניסו דאין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה מ"מ כיון
שמכרו בחזקה מעשר שסבי הלוקח לוקח לאכול קבע שייך
רוב מעשרין /

14. רמב"ם יד החזקה - הלכות מעשר פרק ג

(א) פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה מותר לאכול מהן אכילת עראי עד שתגמ' מלאכתן ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהן עראי:
(ב) בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכין בבית ה"ז מותר לאכול מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר. [השגת הראב"ד - בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק וכו' עד וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו א"א חוץ מדגן תירוש ויצהר שעשאן בגורן ומרחן דגמר מלאכתן דהנהו בגרן ויקב תלנהו רחמנא]:
(ג) אחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות החצר והמקח והאש והמלח והתרומה והשבת וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. [השגת הראב"ד - אחד מששה דברים קובע הפירות וכו' א"א ולמה לא מנה הכובש אע"פ שלא כבשן אלא בחומץ שהמשנה מנאן שנים]:
(ד) כיצד פירות שדעתו להוליכין לבית אעפ"י שנגמרה מלאכתן אוכל מהן אכילת עראי עד שנכנסו לבית נכנסו לבית נקבעו למעשרות ואסור לאכול מהן עד שיעשר וכן אם מכרן או בשלן באור או כבשן במלח או הפריש מהן תרומה או נכנסה שבת עליהם לא יאכל עד שיעשר אעפ"י שלא הגיעו לבית הכניסן לבית קודם שתגמר מלאכתן ה"ז אוכל מהן עראי התחיל לגמור מלאכתן מאחר שנכנסו לבית חייב לעשר הכל כיצד הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר וכן כל כיוצא בזה וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהן עראי חוץ מכלכלת תאנים שאם תרמה קודם שתגמר מלאכתן נקבעה למעשר:

15. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לה עמוד ב

משילין פירות דרך ארובה ביום טוב וכו'. פירש רש"י ז"ל מי שיש לו חטים ושעורים שטוחים על גגו כו'. והקשה מורי נר"ו דאם כן הוה ליה למיתני משילין תבואה. ותירץ נר"ו דהזקיקו לפרש כן שאם היה שאר מיני פירות כגון פירות האילן הוה במשמע שהעלן לגג לייבשן כגון תאנים וענבים לעשות מהן גרוגרות וצמוקים. וזה אי אפשר דמשום פסידא לא שרינן מוקצה לטלטל. לכך פירש חטין ושעורין שאין בהם מוקצה אבל הנך אסירי וכדאמרינן בגמרא אידי דתנא רישא פירות כו'.

16. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לה עמוד ב

התם הוא דליכא הפסד ממון. פירוש ולכך לא התירו יותר. מהכא משמע דטעמא דהפסד ממון חמיר מביטול בית המדרש והכנסת אורחין. וזה קשה דהא אסרינן במתניתין להשיל פירות בשבת ולא חיישי להפסד ממון והתם בשבת התירו מפני ביטול המדרש. והגרסא הנכונה אי נמי התם הוא משום דשבת חמירי אבל יום טוב דקיל אפילו טובא נמי. כלומר שבת דחמירא דלא שרו כלל משום פסידא דין הוא דאפילו לדבר מצוה לא שרי אלא ארבע וחמש קופות. אבל יום טוב דקיל דשרי משום פסידא שרי נמי אפילו טובא.

17. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף לה עמוד ב

אי נמי התם היינו טעמא דארבע וחמש קופות שרי משום שבת דחמירא ולא אתי לזלולי ביה אבל הכא י"ט דקיל ואתי לזלולי ביה כלל כלל לא. איכא למידק דהא במתני' טפי שרינן ביום טוב מבשבת דקתני משילין פירות ביום טוב אבל לא בשבת, ונ"ל דבעיקרי המלאכות טפי שרי ב"ט מבשבת בעיקרן דבשבת כל מלאכה אסורה ובי"ט כל מלאכת אוכל נפש מותרת אבל מה שהותר קצתו כאן וכאן יותר יש להחמיר ב"ט מבשבת דילמא כיון דקיל אתי לאקולי ביה טפי וכענין שאמר רב נחמן (ב' ב') במוקצה, כנ"ל.